

آیا کتابداران می‌توانند نقشی در کتاب‌درمانی ایفا کنند؟

سیده صدیقه طاهرزاده موسویان^۱، زاهد بیگدلی^۲

مقاله مروری نقلی

چکیده

کتاب‌درمانی از جمله روش‌های درمانی تکمیلی برای تسکین بیماران و افرادی است که با مشکلات روانی یا رفتاری درگیر هستند. این مطالعه به منظور پاسخ به پرسش «آیا کتابداران کنونی واجد صلاحیت‌های لازم برای انجام کتاب‌درمانی هستند یا خیر؟» انجام شده است. مطالعه‌ی حاضر از نوع مروری نقلی است و داده‌های مورد نیاز از طریق مرور منابع مرتبط فارسی و انگلیسی با تأکید بر مقاله‌های فارسی حاصل تحقیقات انجام شده در داخل از مهرماه سال ۱۳۹۱ تا مهرماه سال ۱۳۹۲ خورشیدی گردآوری شده است. داده‌ها با استفاده از کلیدواژه‌های کتاب‌درمانی، کتابداران و آموزش مراجعان و برابر نهادهای انگلیسی آن‌ها (user education, librarians, bibliotherapy) جمع‌آوری گردید که در مجموع بالغ بر ۶۰ منبع در بازه‌ی زمانی مذکور بازیابی شد. در این پژوهش آثار مرتبط با ویژگی‌ها و مهارت‌های ضروری برای یک درمان‌گر موفق و هم‌چنین سرفصل‌های فعلی در مقاطع مختلف رشته‌ی علم اطلاعات و دانش‌شناسی و رشته‌ی کتابداری پزشکی مرور و تحلیل شد. در مجموع تعداد ۱۳ مقاله‌ی فارسی، ۱۴ مقاله‌ی انگلیسی، دو رساله‌ی انگلیسی، ۲ وب‌سایت فارسی و ۵ وب‌سایت خارجی در مطالعه و نگارش مقاله‌ی حاضر و جمعاً ۳۶ منبع مورد استفاده قرار گرفت. تعداد سرفصل‌ها در کل ۵ مورد و شامل سه سرفصل دوره‌های کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا در وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری و هم‌چنین دو سرفصل دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است. با وجود این که در این مطالعه، آثار و گزارش‌های منتشره در حوزه‌ی کتاب‌درمانی در ایران از سال ۱۳۵۷ خورشیدی به بعد مد نظر بوده است، بررسی‌های انجام شده نشان داد که سابقه‌ی این موضوع در ایران به دو دهه پیش می‌رسد و مجموعه آثار معتبر منتشر شده بر مبنای قضاوت در مورد نشریه و نویسندگان در این زمینه به عدد ۱۵ نمی‌رسد. در سرفصل‌های موجود رشته‌ی علم اطلاعات و دانش‌شناسی و رشته‌ی کتابداری پزشکی هیچ درسی در ارتباط با موضوع کتاب‌درمانی وجود ندارد. به علاوه، کتابداران فعلی فاقد بسیاری از صلاحیت‌های لازم برای یک درمان‌گر موفق هستند. در شرایط کنونی کتابداران قادر به انجام کتاب‌درمانی به صورت مستقل نیستند. در شرایط کنونی و به لحاظ حساسیت روش کتاب‌درمانی ضرورت دارد کتابداران از استفاده از روش کتاب‌درمانی به صورت مستقل خودداری کنند. آن‌ها می‌توانند با کمک گروه متخصصان روان‌شناسی، مشاوره، پزشکی، و روان‌پزشکی اقدام به استفاده از این روش کنند. با توجه به ارتباط نسبی بین علم اطلاعات و دانش‌شناسی با کتاب‌درمانی و انگیزه‌ی بالای کتابداران، گروه‌های کتابداری با همکاری متخصصان حوزه‌ی پزشکی می‌توانند اقدام به تأسیس گرایش و یا رشته‌ی کتاب‌درمانی کنند.

واژه‌های کلیدی: کتاب‌درمانی؛ کتابداران؛ درمان‌های مکمل

پذیرش مقاله: ۹۲/۹/۲۱

اصلاح نهایی: ۹۲/۹/۱۹

دریافت مقاله: ۹۲/۷/۱۶

ارجاع: طاهرزاده موسویان سیده صدیقه، بیگدلی زاهد. آیا کتابداران می‌توانند نقشی در کتاب‌درمانی ایفا کنند؟. مدیریت اطلاعات سلامت ۱۳۹۳؛ ۱۱(۲): ۲۸۱-۲۷۰.

مقدمه

گسترش جوامع بشری و به دنبال آن تحولات اجتماعی، علمی و اقتصادی که به تبع نیاز جوامع پدید آمده است، سازمان‌های فرهنگی و از جمله کتابخانه‌ها را متحول ساخته است.

۱- کارشناس ارشد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه صنعتی خاتم‌الانبیاء بهبهان، خوزستان، ایران
۲- استاد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران (نویسنده‌ی مسؤول)

Email: bigdeli_zahed@yahoo.co.in

رشد معروف است. بعد دیگر، آن است که در این فرایند مشکلی یا مسأله‌ای وجود دارد که از طریق خواندن کتاب به حل آن مسأله کمک می‌شود. علی‌شاهرودی می‌نویسد که Sullivan بر این باور است که ساخت شخصیت چیزی نیست مگر رابطه‌ی فرد با افراد دیگر و این دیگران، لزوماً افراد در برگیرنده‌ی فرد، مانند والدین و افراد جامعه نیستند، بلکه شخصیت‌هایی که ما در داستان‌ها می‌خوانیم یا در افسانه‌ها درباره‌ی آن‌ها می‌شنویم یا در کتاب‌ها به آنان برخورد می‌کنیم، می‌توانند نقشی اساسی در تکوین شخصیت ما ایفا کنند. داستان به کودکان می‌آموزد که مبارزه علیه مشکلات شدید در زندگی اجتناب‌ناپذیر و بخشی طبیعی در حیات بشری است و اگر انسان عقب‌نشینی نکند و ثابت و استوار با سختی‌های غیر منتظره و اغلب ظالمانه رو به رو شود، بر تمام موانع غلبه می‌کند و سرانجام پیروز می‌شود. در کتاب‌درمانی رشد، مخاطب با همانندسازی (Identification) و استفاده از الگوهای مناسب و سهیم شدن در تجربه‌های شخصیت‌ها، می‌تواند مشکلات خود را بهتر بشناسد، هیجان‌ات خود را تعدیل و سرانجام امنیت و آرامش بیش‌تری کسب کند (۲).

Beatty معتقد است که Samuel Mchord Crothers یکی از اولین کسانی بود که از واژه‌ی کتاب‌درمانی در سال ۱۹۱۶ میلادی استفاده کرد. ریشه‌ی کتاب‌درمانی به کتابی با عنوان «کتاب‌فروشی جن‌زده (The Stunted Bookshop)» اثر Christopher Morely که در سال ۱۹۱۹ میلادی منتشر شد، یا به مقاله‌ای با عنوان «آیا علم کتاب‌درمانی می‌تواند وجود داشته باشد؟» که در تاریخ پانزدهم اکتبر سال ۱۹۳۹ میلادی در Library Journal منتشر شد، نسبت داده می‌شود. Beatty می‌نویسد که در دهه‌ی ۱۹۲۰ میلادی، John Kendrick Bangs چنین نوشت: «اگر من پزشک بودم، کتاب را قسمتی از کار درمان خود می‌کردم و طبق نیاز بیمارانم برای آن‌ها کتاب مناسب تجویز می‌کردم.»

وی ادامه می‌دهد که در سال ۱۹۳۱ میلادی، William J. Bishop سیاهه‌ای از منابع مرجع برای کتابخانه‌های بیمارستانی تهیه کرد که چند عنوان در موضوع کتاب‌درمانی در میان آن‌ها بود. با این وجود، پژوهشگران روان‌شناسی

نقش سنتی کتابداران در نتیجه‌ی این تحولات بسیار دگرگون شده و بقای آن گاهی زیر سوال رفته است، به طوری که برخی صاحب‌نظران آینده‌ی کتابخانه‌ها و کتابداران را مورد تردید و پرسش قرار داده‌اند. برای مثال، Coffman می‌نویسد بدون وجود مجموعه‌های فیزیکی، به کارمندان بخش امانت و کسانی که کتاب‌ها را به قفسه‌ها بازمی‌گردانند و غیره نیاز نخواهد بود. به طور متوسط، افراد حرفه‌ای و کارکنان اداری کتابخانه‌ها حدود ۷۰ درصد کارکنان کتابخانه‌های دانشگاهی و عمومی را تشکیل می‌دهند که قسمت بزرگی از بودجه‌ی عملیاتی را هزینه می‌کنند. اگر همه چیز الکترونیکی شود، این‌ها همه باید دنبال مشاغل و سمت‌های جدیدی باشند (۱). در همین راستا، کتابداران برای تداوم حرفه‌ی خود و اثبات شایستگی‌های‌شان و بنا به ضرورت پیش آمده در اثر تحولات دنیای فن‌آوری اطلاعات و به ویژه به لحاظ بین-رشته‌ای شدن بسیاری از موضوعات کتابداری، در حوزه‌های موضوعی دیگر نیز به فعالیت پرداخته‌اند. یکی از این حوزه‌ها که در سال‌های اخیر مورد توجه و موضوع پژوهش‌های کتابداری واقع شده است، کتاب‌درمانی است. ضرورت پرداختن به این موضوع از نظر پژوهشگران حاضر اقبال به این موضوع از سوی کتابداران است، زیرا این موضوع در حوزه‌ی علوم پزشکی و روان‌شناسی و مشاوره است و نیاز به تخصص ویژه دارد. حال چنانچه کتابدارانی که به این امر مبادرت می‌کنند از صلاحیت‌های لازم بهره‌مند نباشند، احتمال دارد نه تنها به خود و حرفه‌ی خود کمک نکنند، بلکه ناخواسته موجب ایجاد نگرش منفی نسبت به این رشته و حرفه‌مندان آن نیز شوند. بنابراین ضرورت دارد تا مطالعات داخلی انجام شده توسط کتابداران در حوزه‌ی کتاب‌درمانی مورد بررسی قرار گیرند تا چهره‌ی روشن‌تری از مجریان و پژوهشگران کتاب‌درمانی در ایران ترسیم گردد و چنانچه مواردی مغفول مانده است، مد نظر قرار گیرد تا هم باعث اعتماد بیش‌تر به نتایج تحقیقات و هم ارتقای منزلت کتابداران گردد.

کتاب‌درمانی را از دو بعد می‌توان دید. یکی هدایت خواننده برای دسترسی به مجموعه‌ای از کتاب‌های مربوط به یک موضوع که خدمات مشاوره لحاظ می‌شود و به کتاب‌درمانی

هم‌چنین دریافته‌اند که نیاز شدید و فزاینده‌ای برای اجرای آموزش‌ها و دستورالعمل‌های سوادآموزی به کودکان در معرض خطر و بی‌خانمان و خانواده‌های آنان وجود دارد (۶). امروزه از کتاب‌درمانی در موارد بسیاری از جمله انواع مشکلات روان‌شناختی، درمان اختلالات غذا خوردن، اضطراب، هراس از مکان‌های باز و اختلالات جسمانی ناشی از استرس استفاده می‌شود. طبق نظر Ogrenir کتاب‌درمانی در آغاز به عنوان روشی برای سلامت روان معرفی شد که می‌تواند توسط حرفه‌مندان سلامت روان مورد استفاده قرار گیرد. با این وجود به مرور زمان، به‌گونه‌ای شکل گرفت که می‌تواند مورد استفاده‌ی معلمان قرار گیرد. کتاب‌درمانی در معنای تربیتی خود عملی است که می‌تواند برای کسی که از این روش استفاده می‌کند، چالش برانگیز باشد زیرا فرد باید در روش‌های درمانی مهارت داشته باشد (۷).

Elser کتابدار پزشکی بازنشسته و سرپرست یک کتابخانه‌ی بیمارستانی در ماساچوست آمریکا، توصیه می‌کند که برای اجرای موفقیت‌آمیز برنامه‌های کتاب‌درمانی، تلاشی همه‌جانبه از سوی کتابخانه‌های عمومی محل، کتابخانه‌های دانشکده‌ای علاقه‌مند به سلامت روان، آسایشگاه‌های سالمندان که به معالجه‌ی بیماران سرپایی می‌پردازند و مراکز سلامت روانی محلی لازم است (۸). این در حالی است که طبق پژوهش بیگدلی و فرهادیان مجموعه‌های کتابخانه‌های عمومی کشور تناسب بسیار ناچیزی با نیازهای واقعی مراجعان دارند (۹)، بنابراین حداقل در شرایط کنونی انتظار از کتابخانه‌های عمومی کشور برای مشارکت در کتاب‌درمانی چندان منطقی به نظر نمی‌رسد. از سوی دیگر، تاریخچه‌ی پیدایش و گسترش خدمات مرجع نشان می‌دهد که کتابداران همیشه درگیر آموزش مراجعان به منظور بهره‌وری مطلوب از امکانات و خدمات کتابخانه‌ای بوده‌اند و در امور و مشکلات روانی آنان به طور مستقیم مداخله نداشته‌اند (۱۰). اما با توجه به شرایط امروزی حوزه‌های بین-رشته‌ای از جمله کتابداری، ضرورت ایجاد می‌کند که کتابداران نیز در این خدمات درگیر شوند که در این صورت به نظر می‌رسد کتابداران مرجع واجد صلاحیت‌های لازم برای مداخله در کتاب‌درمانی، به دلیل

تاریخچه‌ی این مفهوم را به انتشار کتاب‌های مذهبی قرن هفدهم نسبت می‌دهند که مستعمره‌نشینان آمریکا امیدوار بودند آنان را هدایت کنند. این آثار راه را برای آغاز یک ادبیات خودیار (Self-help) شکوفا در دهه‌های اولیه‌ی قرن نوزدهم باز کرد که نوید سلامتی و ثروت به مردم می‌داد. کتاب‌های راهنمای پندآموز آن دوران هرگز از واژه‌ی کتاب‌درمانی استفاده نکردند، اما کتاب‌هایی فروخته می‌شد که نوید مشورت و بهبود اوضاع شخصی می‌دادند (۳).

جوهری و حاجی احمدی به نقل از Lindeman و Klink در ارتباط با رابطه‌ی کتاب‌درمانی و مذهب می‌نویسند که یکی از قدیمی‌ترین پیشینه‌های استفاده از کتاب‌درمانی در قرن سیزدهم یافت شده است. در بیمارستان المنصور قاهره در طول مراقبت‌های پزشکی، خدمات خواندن قرآن توسط روحانیون برای بیماران ارایه می‌شد (۴).

در سال ۱۹۶۶ میلادی، انجمن کتابخانه‌های بیمارستانی و موسسه‌ی Association of Hospital & Institutional Libraries (AHIL) آمریکا که در آن زمان شاخه‌ای از انجمن کتابداران آمریکا بود، این تعریف از کتاب‌درمانی را پذیرفت: «کتاب‌درمانی عبارت است از استفاده از مواد خواندنی برگزیده شده به عنوان مواد تکمیلی درمانی در پزشکی و روان‌پزشکی؛ هم‌چنین، کتاب‌درمانی عبارت است از راهنمایی در حل مشکلات شخصی از طریق مطالعه هدایت شده. با وجود حضور واژه‌ی درمان در این مفهوم، کتاب‌درمانی می‌تواند با هدف آموزش و سرگرمی نیز به کار رود (۵)».

Quzts معتقد است که کتاب‌درمانی شیوه‌ی کمک به افراد برای رشد و نمو از طریق کتاب می‌باشد. خواندن، نوشتن و گفت و گو می‌تواند فرصتی فراهم آورد تا افراد از اندوه رها شوند، با یک موقعیت مشکل سازگاری پیدا کنند، یا فقط موضوعات مناسب برای رشد را بررسی نمایند. به نظر می‌رسد علاقه به استفاده از کتاب‌درمانی در سال‌های اخیر رشد داشته است. به احتمال زیاد، این امر بازتابی است از مسایل روزافزون اجتماعی و خانوادگی در جوامع امروز، به ویژه در جامعه‌ی آمریکا که افزایش طلاق، بیگانگی جوانان، فشارهای بیش از حد گروه هم‌سالان، الکل و مواد مخدر وجود دارد. مریبان

می‌پردازند. درک نظرات حوزه‌های دیگر درباره‌ی کتاب‌درمانی می‌تواند به کتابداران کمک کند، زیرا کتابداران ملاحظه می‌کنند که چگونه یا حتی آیا، کتاب‌درمانی واقعاً حوزه‌ی کاری کتابداران است یا خیر. یک نظریه معتقد است که فقط افراد حرفه‌ای تعلیم دیده در روان‌شناسی باید این نوع درمان را انجام دهند، در حالی که برخی معتقدند که والدین، معلمان، و کتابداران نیز می‌توانند این مفهوم را در کار خویش به کار گیرند (۱۵).

در سال ۱۹۷۴ میلادی، نخستین برنامه‌ی آموزشی جامع شعردرمانی توسط Arleen Hynes کتابدار با کمک و تشویق Kenneth Gorelic پزشک در امریکا تدوین شد. اما مقررات و استانداردهای حرفه‌ای از ماه ژوئن سال ۲۰۰۰ میلادی توسط کمیته‌ی صدور گواهی انجمن ملی شعردرمانی وضع شد و فدراسیون شعردرمانی تنها سازمان مجاز برای اهدای این گواهینامه است. Lenkowsky بیان کرد که در متون کتاب‌درمانی استفاده از روش کتاب‌درمانی در ارتباط با کودکان معلول، نمایش نظام‌مند ناچیزی از کارایی کتاب‌درمانی دیده می‌شود (۱۶).

از سوی دیگر، توسعه‌ی علوم به پیدایش علوم بین رشته‌ای کمک کرده است و از جمله گاه از کتابداری به عنوان یک علم بین رشته‌ای یاد می‌شود. نگاهی به عنوان‌های پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکترای این رشته در سال‌های اخیر، تنوع چشم‌گیر موضوع‌های این عنوان‌ها و حتی گاه کم ارتباطی و بی ارتباطی ظاهری آن‌ها با حوزه‌ی علم اطلاعات و دانش‌شناسی (کتابداری) را آشکار می‌سازد. برای نمونه، می‌توان به ورود مفاهیم و واژه‌هایی مانند اضطراب، فرسودگی شغلی، سرسختی روان‌شناختی، فرهنگ سازمانی، جایگاه اجتماعی و ... اشاره نمود. این تازگی عنوان پایان‌نامه‌ها و مقالات کتابداری اگر چه تا حدی ناشی از همان تحولات ذکر شده در بالا و به ضرورت زمان صورت گرفته است، اما شاید لازم باشد تا بیش‌تر و دقیق‌تر مورد تحقیق و تأمل قرار گیرد. پرسشی که مطرح است این است که آیا کتابداران (با هر عنوانی که نامیده می‌شوند یا در هر سازمانی که خدمات کتابخانه‌ای و اطلاعاتی ارائه می‌کنند) برای

درگیری در فرایند آموزش مراجعان، مناسب‌ترین افراد در میان کتابداران کتابخانه‌ها باشند. نتایج پژوهشی جدید در کشور لیتوانی نشان داد که ۴۳ درصد از کتابخانه‌های عمومی مورد مطالعه فعالیت‌های مشترک کتاب‌درمانی با موسسات بهداشتی محلی اجرا می‌کردند. ۲۸ درصد آن‌ها برنامه‌های درمانی گروهی یا انفرادی با مراجعان کتابخانه انجام می‌دادند و ۱۷ درصد از کتابخانه‌ها سیاهه‌هایی از متون کتاب‌درمانی را تهیه می‌کردند و به این ترتیب امکان دسترسی مراجعان به اطلاعات کتاب‌درمانی را فراهم می‌آوردند (۱۱).

Eppele بر این باور است که بخش بزرگی از متون حرفه‌ای که در زمینه‌ی کتاب‌درمانی وجود دارد، به‌طور طبیعی بازتابی است از نقطه نظرهای حرفه‌ای که در حوزه‌ی کاری تخصصی نوشته شده‌اند. استفاده از کتاب در درمان توسط دانشمندان، پزشکان، روان‌شناسان، مددکاران اجتماعی، پرستاران، والدین، معلمان، کتابداران و مشاوران به‌طور متفاوت تفسیر شده است. در حقیقت، یک سردرگمی در تعیین خط مرزی بین راهنمایی خواندن و کتاب‌درمانی وجود دارد (۱۲). Pardeck و Pardeck می‌نویسند کتاب‌درمانی عبارت است از مجموعه‌ای از مهارت‌ها برای شکل بخشیدن به تعامل بین یک تسهیل کننده (درمان‌گر) و یک مراجعه کننده بر اساس اشتراک متقابل متون (۱۳).

Brewster می‌نویسد کتاب‌درمانی عبارت است از استفاده از متون علمی مشورتی برای کمک به افراد جهت درک و حل مشکلات سلامت روانی یا جسمی خود، در مرحله‌ی نخست مشکلات سلامت روانی خفیف تا متوسط از جمله افسردگی. یا کتاب‌درمانی عبارت است از استفاده از کتاب‌های داستان برای تأمین لذت برای افرادی که دارای چنین مشکلات سلامتی هستند (۱۴). Pierce معتقد است که نزدیک کردن افراد به کتاب، خواه داستان یا غیر داستان که به مشکلات شخصی افراد پاسخ می‌دهد و بالا بردن سطح رفاه آنان دلیل محکمی برای این است که بپذیریم خواندن زندگی را تغییر می‌دهد. وی معتقد است که کتاب‌درمانی به ندرت به عنوان حوزه‌ی کاری حرفه‌ی دیگری شناخته شده است. با این وجود، روان‌شناسان به آموزش استفاده و ارزیابی مزایای کتاب‌درمانی

تاریخ، سرگذشت‌نامه‌ها، سفرنامه‌ها و شعر به‌گونه‌ای انتخاب شوند که موجب بهبود و بازتوانی بیماران و کاهش اضطراب و نگرانی مخاطبان باشند و به آنان کمک کنند تا علایق تازه را به جای انگیزه‌های منفی و ناخواسته جانشین نمایند. آن‌ها عقیده دارند که کتاب‌درمانی بالینی فقط باید توسط کتابداران پزشکی متخصص و آموزش دیده با همکاری گروه درمانی انجام شود، زیرا جامعه‌ی مورد نظر کتاب‌درمانی بالینی افراد دارای اختلالات روانی و رفتاری جدی هستند (۱۷).

با توجه به نبود یک تعریف مانع و جامع از کتاب‌درمانی و تنوع تخصص پژوهشگران در این حوزه، پرسشی که وجود دارد این است که «آیا کتاب‌درمانی به طور انحصاری در اختیار متخصصان حوزه‌ی پزشکی است یا کتابداران هم می‌توانند در آن نقشی داشته باشند؟» هدف پژوهش حاضر بررسی این بوده است که معلوم دارد آیا کتابداران کنونی با توجه به دانشی که از طریق سرفصل‌های مقاطع مختلف تحصیلی کسب می‌کنند، از صلاحیت‌ها و مهارت‌های لازم برای مداخله در روش کتاب‌درمانی برخوردار هستند یا خیر. در همین ارتباط، موضوع کتاب‌درمانی و ویژگی‌های یک درمان‌گر موفق نیز مورد بررسی قرار گرفته است.

روش بررسی

مطالعه‌ی حاضر از نوع مطالعه‌ی مروری است و بر گزارش‌های پژوهشی منتشر شده در زمینه‌ی کارهای تحقیقاتی انجام شده در زمینه‌ی کتاب‌درمانی در ایران تأکید شده است. این تأکید به این دلیل است که به تازگی مشاهده شده است در مواردی از جمله پریخ و ناصری (۱۳۹۰)، ریاحی‌نیا (۱۳۹۰)، و نوکاریزی و عالم‌زاده (۱۳۹۰)، کتابداران بدون استفاده از کمک گروه‌های حوزه‌ی پزشکی، روان‌شناسی، و مشاوره به کتاب‌درمانی مبادرت ورزیده‌اند، در حالی که در تحقیقات خارجی نویسندگان مقاله‌ی حاضر به چنین دریافتی نرسیده‌اند. با توجه به نوع مطالعه که مروری است، پژوهشگران از مهرماه سال ۱۳۹۱ تا مهرماه سال ۱۳۹۲ خورشیدی با مراجعه به مدارک منتشره در این حوزه در منابع چاپی و یا از طریق دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی یا

برعهده گرفتن چنین نقش‌ها یا وظایف و انجام چنین پژوهش‌هایی توانایی و صلاحیت لازم و کافی دارند؟ ممکن است چنین باشد که کتابداران برای تثبیت موقعیت اجتماعی خود و یا ارتقای آن و یا از ترس از دست دادن شغل خود به چنین موضوعاتی پناه می‌برند. شاید یک موشکافی دقیق و گسترده از طریق مرور متون واقعیت قضیه را بهتر آشکار سازد.

یکی از حوزه‌هایی که به نظر می‌رسد به تازگی در ایران پژوهشگران و نویسندگان حوزه‌ی کتاب‌درمانی به آن پرداخته‌اند، کتاب‌درمانی است. برای نمونه می‌توان به تحقیقات سلمانی ندوشن، حبیبی و اکبری (۱۷)، پریخ و ناصری (۱۸)، ریاحی‌نیا (۱۹)، و نوکاریزی و عالم‌زاده (۲۰) اشاره نمود. با کمی اغماض، شاید بتوان ادعا کرد که فرهنگ ایرانی از دیر باز با این پدیده مأنوس بوده است. لالایی‌های مادران را ممکن است بتوان نوعی کتاب/ شعردرمانی شفاهی دانست و کتاب هزار و یک شب و شهرزاد قصه‌گو را شاید بتوان نشان دیگری از این آمیختگی دیرپای فرهنگ ایرانی با کتاب‌درمانی دانست.

صالح‌زاده می‌نویسد متخصصان رشد و پرورش کودکان، بارها کتاب‌درمانی را برای کودکان تحت فشارهای روان‌شناختی مانند از دست دادن دوست، جدایی والدین، یا درگیر در جنگ و رخداد‌های طبیعی هم‌چون سیل و زلزله، توصیه کرده‌اند. امروزه ادبیات کودکان محدود‌هی وسیعی از موضوعات پیش‌تر منع و نهی شده را در بر می‌گیرد. در کتاب‌های تخیلی و غیرتخیلی از مرگ، طلاق، روابط جنسی، اعتیاد، دیگر نگرانی‌ها و دل‌مشغولی‌های کودکان سخن گفته می‌شود. این کتاب‌ها به پرسش‌های فراوانی که کودکان پیش دبستانی در این باره دارند، پاسخ می‌دهند و نگرانی‌های کودکان را برطرف می‌کنند (۲۱). Frieswijk و همکاران بر این باور هستند که کتاب‌درمانی می‌تواند اثر مثبتی بر روی توانایی‌های خود مدیریتی داشته و می‌تواند جایگزین مناسبی برای درمان‌های سنتی باشد (۲۲).

بر اساس نظر سلمانی ندوشن، حبیبی و اکبری بهتر است کتاب‌های مورد استفاده در کتاب‌درمانی از میان داستان‌ها،

گلزاری (۱۳۶۶) و دیگری کتابی است با همین عنوان از مصطفی تبریزی که در سال ۱۳۷۲ خورشیدی منتشر شد. از دهه‌ی ۱۳۸۰ خورشیدی هم متخصصان حوزه‌ی پزشکی و هم کتابداران (گاه همراه با متخصصان حوزه‌ی پزشکی و گاه به صورت مستقل) به انجام مطالعه و پژوهش با استفاده از روش کتاب‌درمانی پرداخته‌اند و تحقیقات و آثار منتشره به ویژه در دهه‌ی ۱۳۹۰ خورشیدی رو به فزونی داشته است. در سرفصل‌های موجود رشته‌ی علم اطلاعات و دانش‌شناسی و هم چنین سرفصل‌های رشته‌ی کتابداری پزشکی هیچ درسی در ارتباط با موضوع کتاب‌درمانی وجود ندارد. به علاوه، به نظر می‌رسد کتابداران فعلی فاقد بسیاری از صلاحیت‌های لازم برای یک درمان‌گر موفق در حوزه‌ی روان‌درمانی هستند.

تحقیقات انجام شده با استفاده از روش کتاب‌درمانی در ایران اگر چه محدود اما رو به رشد است. جوکار، باغبان و احمدی بیان می‌کنند که کتاب‌درمانی در کاهش نشانه‌های افسردگی مراجعان به مراکز مشاوره‌ی دانشگاه اصفهان مؤثر بوده است (۲۳). بانکی، امیری و اسعدی نشان دادند که اثر کتاب‌درمانی گروهی بر کاهش میزان افسردگی و اضطراب جدایی کودکان والدین طلاق گرفته معنادار است. آنان کتاب‌درمانی را فرایندی سه مرحله‌ای شامل همگانی‌سازی، پالایش و آگاهی می‌دانند. این پژوهشگران بر اساس نتایج مطالعات پیشین، دلیل سودمندی کتاب‌درمانی را در این می‌بینند که به کودکان اجازه داده می‌شود که مشکلات‌شان را کنار بگذارند و گذرگاه امنی پیدا کنند تا احساسات خود را واریس کنند و راهی بدون تهدید بیابند تا بتوانند موضوعی حساس را مورد بررسی قرار دهند (۲۴).

ریاحی‌نیا، عظیمی و سیفی نشان دادند که کتاب‌درمانی در کاهش پریشانی مؤثر است (۲۵). پریخ و ناصری دریافتند که میزان پرخاش‌گری کودکان مورد مطالعه‌ی آنان به جز یک مورد در همه‌ی آزمودنی‌ها کاهش یافته است (۱۸). ریاحی‌نیا دریافت که مشاوره‌ی گروهی و کتاب‌درمانی در کاهش میزان فرسودگی شغلی زنان کتابدار دانشگاهی مؤثر است (۱۹). قلی‌زاده، خانکه و محمدی نشان دادند که کتاب‌درمانی موجب بهبود شاخص‌های توانایی‌های خود‌مدیریتی و سبب بهبود

سایت‌های مرتبط با استفاده از کلیدواژه‌های کتاب‌درمانی، کتابداران و آموزش مراجعان و برابر نهاده‌های انگلیسی آن‌ها (user education, librarians, bibliotherapy) متون مورد نظر را مطالعه و اقدام به یادداشت‌برداری نمودند که در مجموع بالغ بر ۶۰ منبع در بازه‌ی زمانی مذکور بازیابی شد. داده‌های مورد نیاز از طریق مرور مرتبط‌ترین منابع فارسی و انگلیسی گردآوری شده است. در این پژوهش آثار مرتبط با ویژگی‌ها و مهارت‌های ضروری برای یک درمان‌گر موفق نیز بررسی شد. در مجموع تعداد ۱۳ مقاله‌ی فارسی، ۱۴ مقاله‌ی انگلیسی، دو رساله‌ی انگلیسی، ۲ وب‌سایت فارسی و ۵ وب‌سایت خارجی (جمعاً ۳۶ منبع) در مطالعه و نگارش مقاله‌ی حاضر مورد استفاده قرار گرفت. هم‌چنین سرفصل‌های فعلی در مقاطع مختلف رشته‌ی علم اطلاعات و دانش‌شناسی و رشته‌ی کتابداری پزشکی مرور و تحلیل شد. تعداد سرفصل‌ها در کل ۵ مورد و شامل سه سرفصل دوره‌های کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا در وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری، و هم‌چنین دو سرفصل دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است. با وجود این‌که در این مطالعه، آثار و گزارش‌های منتشره در حوزه‌ی کتاب‌درمانی در ایران از سال ۱۳۵۷ خورشیدی به بعد مدنظر بوده است، بررسی‌های انجام شده نشان داد که سابقه‌ی این موضوع در ایران به دو دهه‌ی پیش می‌رسد و مجموعه آثار معتبر منتشر شده بر مبنای قضاوت در مورد نشریه و نویسندگان در این زمینه به عدد ۱۵ نمی‌رسد.

شرح مقاله

تعداد کل آثار منتشر شده در ایران در حوزه‌ی کتاب‌درمانی بسیار اندک و تعداد گزارش‌های تحقیقاتی منتشره نیز ناچیز است. مرور متون نشان داد که از سال ۱۳۵۷ خورشیدی برخی از پژوهشگران به صورت غیر مستقیم به موضوع کتاب‌درمانی پرداخته‌اند که نمونه‌ای از آن در قالب پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی انجام شده است (۱۸). اما از نخستین متونی که به طور خاص به این موضوع اختصاص داشت یکی اثری است با عنوان «کتاب‌درمانی» از محمد

خود، انتقادپذیری، انتخاب اهداف قابل دسترسی، صداقت داشتن با خود و داشتن توجه مثبت و نامشروط نسبت به مراجعان (۳۱). به علاوه، صبور بودن می‌تواند یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های یک درمان‌گر و مشاور موفق باشد. استفاده از کتاب‌درمانی طیف بسیار گسترده‌ای از کودکان خردسال تا افراد پیر را ممکن است در بر بگیرد. این امر یک ویژگی دیگر را برای درمان‌گران می‌طلبد و آن انعطاف‌پذیری است (۳۲).

اگر چه علی شاهرودی معتقد است که کتاب‌درمانی رشد به منظور کمک به افراد سالم جهت رشد و تکامل طبیعی آن‌ها به کار می‌رود و تلاش دارد تا نیازها را پیش از این که مشکل‌ساز شوند، پیش‌بینی و رفع کند (۲)، Floch بر نیاز به آموزش مناسب به منظور تربیت کتاب‌درمان‌گران تأکید دارد. با توجه به این که مخاطبان کتاب‌درمانی از جمله مددجویان خدمات روان‌درمانی هستند، این خطر وجود دارد که چنانچه کتاب‌درمان‌گر از صلاحیت‌های کافی و لازم برخوردار نباشد، فرد مددجو در وضعیت به مراتب بدتری قرار گیرد و صدمات روحی تازه‌ای نیز بر وی وارد آید (۳۳).

نویسندگان حاضر معتقدند که نکته‌ای که جای بحث و تأمل دارد این است که کتابداران به دلیل نداشتن آموزش رسمی در موضوعات مشاوره و روان‌شناسی قادر و مجاز به مداخله در مسایل حاد مربوط به این حوزه و کاربرد کتاب‌درمانی، حداقل به صورت مستقل نیستند. نقش کتابداران صرفاً می‌تواند در کتاب‌درمانی رشد و در سطوح مقدماتی این روش درمانی تجلی پیدا کند. بی‌تردید کتابداران که از آموزش‌های رسمی پزشکی و روان‌شناسی و مشاوره و مهارت‌ها و توانایی‌های مورد نیاز بی‌بهره هستند، فاقد صلاحیت‌های لازم برای ورود به امور تخصصی کتاب‌درمانی هستند.

انجمن کتابداران امریکا بر این باور است که دوگانگی درمان هدایت شده توسط یک پزشک یا روان‌پزشک حرفه‌ای در برابر هدایت خواننده به مجموعه‌ای از کتاب‌های مربوط به یک موضوع هم‌چنان باقی است. کتابداران جنبه‌ی مطالعه هدایت شده‌ی کتاب‌درمانی را بر عهده دارند که متفاوت از خدمات مشاوره‌ی خوانندگان است. خدمات مشاوره‌ی

محسوس و معنادار توانایی‌های خودمدیریتی سالمندان و در نتیجه بهبود کیفیت زندگی آنان می‌شود (۲۶). نوکاریزی و عالم‌زاده نشان دادند که کتاب‌درمانی با استفاده از کتاب‌های برگزیده مناسب برای کودکان بر کاهش نشانگان‌های درونی‌سازی شده (اضطراب/ افسردگی و شکایت‌های جسمانی) و برونی‌سازی شده (رفتارهای قانون‌شکنی و پرخاش‌گرایانه) و هم‌چنین بر کاهش مشکل‌های اجتماعی و توجه و تفکر اثرگذار است (۲۰). احمدی‌پور، آوند و مؤمن‌پور با استفاده از قصه‌های پریان، رمان و داستان‌هایی که با دقت و مطابق با نیاز بیماران انتخاب شدند، دریافتند که بعد از دوره‌ی درمان، میزان افسردگی دانشجویان کاهش یافته است و میزان بهبود بیماران از طریق کتاب‌درمانی برابر با دارودرمانی است (۲۷).

بررسی متون مربوط به کتاب‌درمانی در ایران نشان داد که علاوه بر متخصصان حوزه‌ی پزشکی، کتابداران نیز به این مهم پرداخته‌اند که در مواردی حتی بدون حضور یا دریافت کمک از متخصصان حوزه‌ی پزشکی بوده است. در حالی که Favazza کتاب‌درمانی را فعالیتی می‌داند که تحت نظر یک پزشک برای انجام درمان بیماران روانی، برنامه‌ریزی، هدایت، و کنترل می‌شود و شامل خواندن مواد است و چنانچه نیاز باشد از همکاری یک کتابدار آموزش دیده استفاده می‌شود (۲۸). از سوی دیگر، آل‌یاسین اظهار می‌دارد که فرد با خواندن یک رمان، با شخصیت‌های آن احساس هم‌دلی می‌کند و بینش جدیدی در وی شکل می‌گیرد. به عنوان کتابدار، ما می‌توانیم قدرت کتاب‌ها را کنترل کنیم تا به افراد در مسایل رفتاری، هیجانی و اجتماعی‌شان کمک کنیم. این فرایند کتاب‌درمانی نامیده می‌شود و در مقایسه با سایر تخصص‌ها، رشته‌ها و مهارت‌ها، ممکن است بتوان کتابدارانی را که به کار کتاب‌درمانی می‌پردازند کتاب‌درمان‌گر نامید. کتاب‌درمان‌گر یک مشاور و مددکار است (۲۹).

برای یک درمان‌گر/ مشاور موفق می‌توان صفاتی را بر شمرد که اهم آن عبارت‌اند از: هم‌دلی، مخاطب‌شناسی، شناخت منابع اطلاعاتی مناسب، کمک به مخاطب برای همانندسازی (۳۰) و هم‌چنین کنترل رفتار خود، شناخت ارزش‌ها و باورهای

مناسب‌ترین افراد برای این فعالیت‌ها هستند. هر چند پژوهش عظیمی و بیگدلی نشان داده است که درصد بزرگی از کتابداران مرجع که می‌توانند در نقش آموزش‌گر عمل کنند فاقد ویژگی‌های لازم برای کار در بخش مرجع و ایجاد ارتباط کارا و سازنده هستند (۳۶). اما هر گاه موضوع مسایل پزشکی، روان‌شناسی، روان‌پزشکی، مقیاس‌های سنجش مورد استفاده در این حوزه‌ها و درمان مطرح است، عقلانیت حکم می‌کند کتابداران پس از کسب دانش و مهارت‌های لازم در این امور مداخله کنند. بررسی مقالات فارسی نشان داد که گاه کتابداران بدون استفاده از متخصصان حوزه‌های پزشکی، روان‌شناسی و مشاوره و به طور مستقل اقدام به کتاب‌درمانی نموده‌اند که جای تأمل دارد. امکان دارد عدم اشراف کافی کتابداران به ظرافت‌ها و ویژگی‌های کتاب‌درمانی موجب نیل به نتایجی غیر علمی از سوی آنان و بروز رفتارهایی در افراد مورد مطالعه شود که به مراتب از مسأله یا مشکل اولیه وخیم‌تر باشد و وجهه‌ی رشته را نیز زیر سوال ببرد.

پژوهشگران حاضر بر این عقیده هستند که نادیده انگاشتن تخصص‌های مورد نیاز در این روش ممکن است منجر به سوء برداشت شود و به زودی دانشجویان کارشناسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی و یا رشته‌ی کتابداری پزشکی نیز خود را کتاب‌درمان‌گر فرض کرده و مبادرت به استفاده از این روش درمانی کنند. نویسندگان مقاله‌ی حاضر معتقدند که در شرایط موجود، حتی دانش‌آموختگان کتابداری پزشکی داخل کشور نیز واجد صلاحیت‌های لازم برای دست‌یازیدن به چنین کاری نیستند. سرفصل‌های موجود کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته‌ی کتابداری پزشکی فاقد زمینه‌ی لازم برای انتقال دانش و مهارت‌های مورد نیاز کتاب‌درمانی به دانشجویان است و دانش‌آموختگان این رشته بدون همکاری و نظارت متخصصان حوزه‌ی پزشکی قادر به انجام این مسؤولیت خطیر نیستند.

و سرانجام جمله‌ای است از خانم Watkins روان‌شناس بالینی که می‌گوید: «ممکن است کسی دوست دارد کتاب‌های سرشار از هیجان و احساسات را بخواند، اجازه دهید این کار را کتاب‌درمانی نخوانیم» (۳).

خوانندگان خدماتی عمومی در کتابخانه تلقی می‌شود، در حالی که در کتاب‌درمانی مسأله‌ای وجود دارد که از طریق خواندن کتاب به حل آن مسأله کمک می‌شود (۳۴). با توجه به این که بر اساس پژوهش بیگدلی و ابام درصد قابل‌تأملی از دانشجویان رشته‌ی کتابداری بدون شناخت قبلی و از سر ناچاری به انتخاب این رشته دست می‌زنند (۳۵)، اهمیت تأمل درباره‌ی مداخله کتابداران در امر کتاب‌درمانی بیش‌تر آشکار می‌شود.

نتیجه‌گیری

پیش از پرداختن به این بخش، پژوهشگران لازم می‌دانند که به محدودیت موجود در مطالعه‌ی حاضر یعنی تعداد اندک مطالعات و مقالات فارسی منتشر شده در حوزه‌ی کتاب‌درمانی اشاره کنند. اما اهمیت موضوع ایجاب می‌کند که مطالعه‌ای در ابتدای راه و آغاز ورود کتابداران ایرانی به موضوع کتاب‌درمانی صورت گیرد تا نقاط روشن و تاریک این مداخله بهتر دیده شود و دست اندرکاران امر بتوانند با استفاده از نتایج پژوهش حاضر اقدام مناسب و سازنده‌ای به عمل آورند و ضمن تقویت نقاط مثبت کار از لغزش‌ها و کاستی‌های موجود نیز بکاهند.

اکنون کتاب‌درمانی به عنوان یک روش درمانی و زیر مجموعه‌ی روان‌درمانی مورد توجه پژوهشگران در ایران است. تحقیقات اخیر نشان داده است که علاوه بر نویسندگان و پژوهشگران حوزه‌ی پزشکی، کتابداران نیز به این موضوع علاقه‌مند هستند و مبادرت به نوشتن و حتی پژوهش و ارزیابی افراد مورد مطالعه از دیدگاه روان‌شناختی نموده‌اند. نویسندگان مقاله‌ی حاضر بر این باورند که صرف وجود کلمه‌ی کتاب در مفهوم و روش کتاب‌درمانی، دلیلی برای انجام این کار توسط کتابداران نیست. کتابداران تا آن‌جا که موضوع شناسایی، تهیه، نگهداری، فراهم‌آوری امکان دسترسی به منابع اطلاعاتی، شناسایی نیازهای اطلاعاتی، تهیه‌ی فهرست‌ها و نمایه‌های مناسب برای مشکلات و مسایل گوناگون مرتبط با کتاب‌درمانی و ارائه‌ی خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی در ارتباط با موضوع کتاب‌درمانی مطرح است،

• با تغییر در محتوای یکی از دروس رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی و یا اضافه کردن درسی با عنوان کتاب‌درمانی، می‌توان به علمی‌تر شدن این فرایند و تربیت افراد متخصصی که از دانش و مهارت‌های بین-رشته‌ای لازم برخوردار هستند، اهتمام ورزید.

• احتمال دارد با توجه به پدیده‌ی اینترنت و وب و ظهور رسانه‌های الکترونیکی معنا و مفهوم کتاب‌درمانی دستخوش تحول شده باشد. پرسشی که مطرح است این است که: برداشت از کتاب، آیا کتاب چاپی و سنتی است یا هر رسانه‌ای که اطلاعات را انتقال می‌دهد کتاب تلقی می‌شود؟ آیا از کتاب‌های الکترونیکی می‌توان در آنچه کتاب‌درمانی خوانده می‌شود، استفاده کرد؟ این‌ها پرسش‌هایی است که جای تأمل دارند و باید با تحقیقات نظام‌مند علمی از طریق مقاله، طرح پژوهشی و پایان‌نامه به پاسخ آن‌ها رسید.

• کتابداران تا کسب صلاحیت‌های لازم، به طور مستقل و بدون کمک از متخصصان مربوط از اقدام به کتاب‌درمانی خودداری نمایند.

تشکر و قدردانی

نویسندگان مقاله لازم می‌دانند از نشریه‌ی مدیریت اطلاعات سلامت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان و دقت نظر داوران محترم که موجب غنای بیش‌تر مقاله شده است، سپاس‌گزاری نمایند.

پژوهشگران حاضر از همکاران و هم‌رشته‌ای‌های محترم، اجازه می‌خواهند کاری را که کتابداران در زمینه‌ی کتاب‌درمانی در موقعیت کنونی و با تحصیلات دانشگاهی کنونی به صورت مستقل انجام می‌دهند، کتاب‌درمانی خوانده نشود. بی‌تردید کتابداران با کسب دانش و مهارت‌های تخصصی کتاب‌درمانی، می‌توانند نقش فعالی ایفا نمایند.

پیشنهادهای

در همین ارتباط، پیشنهاد می‌شود که چون بخشی از کتاب‌درمانی بی‌تردید در حوزه‌ی فعالیت کتابداران است و کارهای انجام شده دلیلی برانگیزه‌ی کتابداران برای فعالیت در این حوزه است، گروه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی و کتابداری پزشکی می‌توانند:

• در شرایط موجود با استفاده از متخصصان حوزه‌های مرتبط از جمله پزشکی، روان‌شناسی، روان‌پزشکی، مشاوره و حتی تغذیه با تشکیل کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی نسبت به ارتقای سطح دانش اعضای هیأت علمی خود و کتابداران در زمینه‌ی کتاب‌درمانی اقدام نمایند.

• اعضای گروه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی و کتابداری پزشکی با استمداد از متخصصان حوزه‌ی پزشکی، روان‌پزشکی و روان‌شناسی نسبت به دایر کردن گرایش یا رشته‌ی کتاب‌درمانی اقدام نمایند.

References

1. Coffman S. So Now What? The future of librarians [Online]. Online Searcher: Information Discovery, Technology, Strategies. 2013 [Cited 2013 Feb]. Available from: URL: <http://www.infotoday.com/OnlineSearcher/Articles/Features/So-Now-What-The-Future-for-Librarians-86856.shtml>.
2. Alishahroodi F. Book as a curative: developmental bibliotherapy for young adults. Ketabe Mahe Koodak va Nojavan 2009; 12(10): 8-14. [In Persian]
3. Beatty WK. A Historical review of bibliotherapy [Thsis]. Illinois: Graduate School of Illinois University; 1962. [Cited 25 Mar 2013]. Available from: URL: http://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/...library_trends/v11il2c_opt.pdf.
4. Javaheri MH, Hajiahmadi S. Bibliotherapy. Ketabe Mahe Olume Ejtemai 2013; 17(65): 90-9. [In Persian]
5. What is bibliography? [Online]. 2013 [Cited 12 May 2013]. Available from: URL: <http://healing.about.com/od/bibliotherapy/a/bibliotherapy.htm>.
6. Quzts DT. The Emergence of bibliotherapy as a discipline. Reading Horizons 1991; 31(3): 199-206.
7. Ogrenir, B. Teachers' Adequacy in Applications of Bibliotherapy in Classrooms. Proceeding of the WEI International Academic Conference. 14-16 Jan 2013; Antalya, Turkey; 2013.
8. Elser H. Bibliotherapy in practice. Library Trends 1982; 30(4): 647-60.

9. Bigdeli Z, Farhadian B. Khuzestan public libraries' users' view on the suitability of collections with users' information needs. *Journal of Humanities & Social Sciences (Shiraz University)* 2001; 18(7): 54-65. [In Persian]
10. Bigdeli Z. The emergence and development of reference services in libraries. *Journal of Education & Psychology (Shahid Chamran University)* 2001; 8(1&2): 135-54. [In Persian]
11. Janavičiūnė, D. Bibliotherapy in Lithuanian Public Libraries: Service Identification and Analysis. *Torunskie Studia Bibliologiczne* 2012; 2(9):157-73.
12. Eppel R. Reading material selection: K-12. Focused access to selected topics (FAST) bibliography no. 30. Washington, DC: Distributed by ERIC Clearinghouse; 1989.
13. Pardeck JT, Pardeck JA. Bibliotherapy: a tool for helping preschool children deal with developmental change related to family relationships. *Early Child Development and Care* 1989; 47(1): 107-29.
14. Brewster E. An investigation of experiences of reading for mental health and well-being and their relation to models of bibliotherapy [Thesis]. Sheffield, England: University of Sheffield; 2011.
15. Pierce JB. A Feeling for Books [Online]. 2013 [Cited 7 Feb 2013]. Available from: URL: <http://americanlibrariesmagazine.org>.
16. National Association for Poetry Therapy. Poetry therapy: A form of bibliotherapy [Online]. 2013 [Cited 14 Feb 2013]. Available from: URL: <http://www.nationalassociationforpoetrytherapy.htm>.
17. Salmani Nodoushan E, Habibi Sh, Akbari AR. Bibliotherapy: principles and methods. *Fasname Ketab* 2007; 4(72): 193-200. [In Persian]
18. Parirokh M, Naseri Z. A survey of the effects of bibliotherapy on reducing children's aggression. *Children Litreture Studies* 2011; 2(1): 33-60. [In Persian]
19. Riahinia N. Applicaion of group counseling and bibliotherapy to female academic librarians' job burnout. *Job and Organization Consulting* 2011; 3(7): 97-112. [In Persian]
20. Nowkarizi M, Alamzadeh S. The effects of bibliotherapy on the assimilated and accommodated syndromes of deaf primary students of Birjand's Vessal Exceptional School. *Library and Information Research Journal* 2011; 1(1): 197-218. [In Persian]
21. Salehzadeh A. Bibliotherapy with children. *Roshd Quarterly of Pre elementary Education* 2013; 19: 26-28. [In Persian]
22. Frieswijk N, Steverink N, Buunk, B, Salets J. The effectiveness of bibliotherapy in increasing the self-management ability of slightly to moderately frail older people. *Journal of the Patient Education and Counseling* 2006; 61(2): 219-27.
23. Jowkar M, Baghbanzadeh I, Ahmadi A. The effectiveness of in-person interview as compared with bibliotherapy in a cognitive style to reduce depressive syndromes. *Iraninan Psychiatry and Clinical Psychology* 2006; 12(3): 270-6. [In Persian]
24. Banki Y, Amiri Sh, Asadi S. The effectiveness of group bibliotherapy on separation and depression anxiety among divorced parents' children. *Daneshvar Raftar* 2009; 16(37): 1-8. [In Persian]
25. Riahinia N, Asemi A. Librarian's participation in bibliotherapy treatment of distressed students. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business* 2011; 3(6): 709.
26. Gholizadeh S, Khankeh HR, Mohammadi F. A survey of the effects of bibliotherapy on the aged's self-management. *Iranian Journal of the Ageing* 2011; 6(22): 51-7. [In Persian]
27. Ahmadipour T, Avand F, Mo'menpour S. Bibliotherapy on depressed university students: a case study. *Studies in Literature and Language* 2012; 4(2): 49-57.
28. Favazza AR. Bibliotherapy: A critique of the literature. *Bulletin of Medical Library Association* 1966; 54(2): 138-41.
29. Al Yasin M. The meaning and value of bibliotherapy [Online]. 2013 [Cited 22 Feb 2013]. Avaliale from: URL: <http://migna.ir/vdch-nxt23nmiftd2.htm>.
30. The traits of a successful counselor [Online]. 2013 [18 Apr 2013]. Available from: URL: <http://portal.farsedu.ir/portal/show.aspx?page13931>.
31. Smith AG. Will the real bibliotherapist please stand up?. *Journal of Counseling and Development* 1989; 2(3): 241-9.
32. Association of Hospital and Institution Libraries. Bibliotherapy. *AHIL Quarterly* 1966; 3: 18.
33. Floch M. Bibliotherapy and the library. *The Bookmark* 1958; 18: 57-9.
34. Bibliotherapy [Online]. 2013 [Cited 25 Mar 2013]. Available from: URL: <http://www.AmericanLibraryAssociation.Htm>.

35. Bigdeli Z, Abam Z. The effective factors in determining academic field of study and the change of attitudes of library science and psychology students of Shahid Chamran University. *Library and Information Science* 2003; 6(2): 47-66. [In Persian]
36. Azimi MH, Bigdeli Z. The traits of reference librarians of Shahid Chamran and Junishapur University of Medical Sciences and the relationship of these traits with their job satisfaction. *Faslnameh Ketab* 2008; 19(2): 239-54. [In Persian]

Can Librarians Play a Role in Bibliotherapy?

Seyyedeh Sedigheh Taherzadeh Mousavian¹; Zahed Bigdeli²

Narrative Review Article

Abstract

Bibliotherapy is one of the complementary methods of treatment to cure those suffering from mental or behavioral problems. This research attempted to answer the question: "Are present librarians competent to do bibliotherapy?"

This study is a review type; the data were gathered through reviewing relevant Persian and English sources. All Persian articles published as the result of local research were also studied. In this study, the literature on necessary traits and skills needed by a successful therapist as well as the curricula for medical librarians and Knowledge & Information Science students were also reviewed and analyzed.

The present curricula are deprived of any courses dealing with bibliotherapy. Further, the present librarians do not enjoy required competencies as a successful therapist. Thus, librarians are not qualified to do bibliotherapy independently.

Due to the importance of bibliotherapy as a treatment method, it is essential that librarians refrain from involving in bibliotherapy independently. They may use it when assisted by specialists in psychology, counselling, and/or psychiatry. Due to relative overlap of Knowledge & Information Science and Medical Librarianship fields with bibliotherapy, and highly motivated librarians, library departments may establish bibliotherapy courses with the help of medical experts.

Keywords: Bibliotherapy; Librarians; Complementary Therapies

Received: 8 Oct, 2013

Accepted: 12 Dec, 2013

Citation: Taherzadeh Mousavian SS, Bigdeli Z. **Can Librarians Play a Role in Bibliotherapy?** Health Inf Manage 2014; 11(2): 281.

1- MA, Library and Information Sciences, Behbahan Khatem-Al-Anbia University of Technology, Khozastan, Iran

2- Professor, Library and Information Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran (Corresponding Author)

Email: bigdeli_zahed@yahoo.co.in